

UDK 082.1:821.163.6.09

Igor Kramberger

Düsseldorf

O ZBIRKI ZBRANA DELA SLOVENSКИH PESNIKOV IN PISATELJEV

(Presoja za navdih)

V spomin Evaldu Korenu

1930–2013

Izhodišče študije je brošura, ki jo je pripravil Matija Ogrin, tretji glavni urednik zbirke Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, kot oporo urednikom posameznih zbranih del. Ob nekaj primerih je nakazana zgodovina vrednotenja pisateljev in njihovega uvrščanja v zbirko. Opozorjeno je tudi na spreminjanje statusa urednikov takšnih izdaj. S tem je utemeljen predlog za izdelavo priročnika, ki bi vseboval analitične predstavitve doslej objavljenih knjig, podrobneje gradiva v Opombah in njihove zgradbe, torej znanstvenega dela vsake knjige.

Ključne besede: avtor, urednik, zbrano delo, knjižna zbirka, Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, vrednotenje

1 Pisanje o zbirki

Pisanje znanstvenega prispevka se začne z iskanjem že objavljenih prispevkov o temi. Ko je predstava o obstoječi vednosti dovolj jasna, lahko s svojim prispevkom splezamo na ramena velikana iz nakopičenega znanja (Merton 1965). Ta prispevek je posvečen zbirki, ki velja za temeljno znanstveno knjižno zbirko: Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Smiselno se je zdelo, da z iskanjem študij začnem v *Slavistični reviji*, temeljni znanstveni reviji za slovenistiko, in po prispevkih, posvečenih zbirki, presodim razmerje med uredniškim oziroma založniškim trudom na eni strani in stroko, ki raziskuje slovensko literaturo, na drugi. Pred 20 leti sem to počel prvič. Pomagal sem si z bibliografijo revije, ki jo je objavil Jože Munda leta 1977, in prelistal številke do 40. letnika leta 1992. Presenetilo me je, kako malo prispevkov sem našel: samo 6 in enega, ki ga je spodbudila objava Trdinovih *Spominov*, vendar je bil posvečen drugi temi. Dva prispevka sta bila oceni posameznih knjig, eden bibliografska dopolnitev izdaje Prešerna in trije prispevki Marje Boršnik so bili drobna dopolnila k izdaji Tavčarja. Več prispevkov, namreč 9, sem za obdobje med letoma 1955 in 1992 našel v reviji *Jezik in slovstvo*. Po vsebini so prevladovala poročila urednikov, ob njih pa so izšle tudi celovitejše ocene uredniškega dela. S takratnim iskanjem sem želel preveriti občutek, da je največ prispevkov, posvečenih posameznim knjigam ali zbirki v celoti, v enakem obdobju izšlo v štirinajst dnevniku *Naši razgledi*. Pri tem so izstopale ocene Jožeta Pogačnika; prve je objavil v reviji *Naša obzorja*, nato pa jih je 25 let sorazmerno redno objavljial v *Naših razgledih*. To je bil tudi razlog, da je uredništvo izid 1000. številke pospremlilo z objavo feljtona o

značilnostih in odmevu zbirke, kakor jih je bilo mogoče razbrati iz vseh prispevkov, ki sem jih našel v *Naših razgledih* in drugje.

Pri pisanju tega prispevka sem temeljito izrazil to, da je sedaj *Slavistična revija* v celoti na razpolago v elektronski obliki. V bibliografiji Jožeta Pogačnika iz leta 1993 sem našel še več ocen, objavljenih v *Naših razgledih*. Predvsem pa me je presenetilo, koliko prispevkov različnih zvrsti, od programskega do ocen, je bilo objavljenih po letu 2001. Bibliografija, s katero je Darko Dolinar opremil svoj temeljni pregledno-programski prispevek, potrjuje moja opažanja in je hkrati opozorilo, da bo treba podrobneje pregledati še slovensko dnevno časopisje. Ta bibliografija vsebuje samo izbor člankov prvega in drugega glavnega urednika zbirke, Antona Ocvirka in Franceta Bernika. Obsežnejši popis je Dolinar objavil leto dni prej v zborniku *Znanstvene izdaje in elektronski medij*: pet Ocvirkovih je izšlo v zelo različnih publikacijah od *Dela* do jubilejnega zbornika, pet Bernikovih pa v *Delu*. Dopusten je sklep, da je bila knjižna zbirka vsaj v svojih prvih desetletjih izhajanja deležna bolj širše družbene pozornosti kot strokovne. Dodam mu lahko upanje, da podrobnejše dokumentiranje objav ne bo pokazalo zmanjšanja širše javne pozornosti ob povečanju znanstvenega ukvarjanja z zbirko in uredniškim delom nasploh v zadnjih dvajsetih letih.

Ugotovitev, da je bilo le majhno število prispevkov v *Slavistični reviji* tesneje povezanih z zbirko Zbrana dela, je pomenljiva glede na začetke revije. V prvi, dvojni številki, ki je izšla leta 1948, prispevki potrjujejo, kar je v programskem uvodu Slavistična revija in literarna zgodovina napovedal Anton Ocvirk: revija bo prinašala literarnozgodovinske, poetološke in družboslovne študije o slovenski književnosti. Če je ne bi posvetili Rajku Nahtigalu, jezikoslovje v tej številki sploh ne bi bilo omenjeno. Poudarek, da bo treba slovensko književnost v večji meri raziskovati v povezavah z drugimi slovanskimi literaturami, se zdi ustrezna utemeljitev za poimenovanje revije. Manjka pa pojasnilo, zakaj je bilo spremenjeno ime in zastrta prvotna namembnost revije. Časopis *Slovenski poročevalec* je namreč 19. marca 1946 v okviru programa državne založbe najavil tudi znanstveno revijo:

Zbirko slovenskih pesnikov in pisateljev pa bo spremljal »Časopis za literarno zgodovino«, ki bo prinašal dokumentarično gradivo za zgodovino našega slovstva. Urednik revije je dr. Anton Ocvirk. (Program državne založbe 1946: 6)

V uvodu Ocvirk omenja reprezentativne pisatelje, ko našteva raziskovalne naloge za literarno zgodovino in poetiko. Omejil se je na najbolj poznana imena s seznama, ki ga je v isti številki objavil *Slovenski poročevalec*, in obžalujemo lahko, da ni teh nalog povezal s pisatelji, ki so bili novost na seznamih klasikov: Linhartom, Mencingerjem in Kosovelom. Razdelka Zapiski in gradivo ter Knjižna poročila in ocene vsebujeta prispevke, ki kažejo, da je bila prvotna namera še v veliki meri ohranjena v novi reviji. Marja Boršnik, ki je leta 1946 izdala prvo knjigo Aškerca, je v prvi številki revije objavila in komentirala pesnikova pisma Franu Vidicu. Vsa ohranjena in znana Aškerčeva pisma so v zbranem delu izšla šele leta 1997 in 1999. Začetek bibliografskega prispevka Franceta Dobrovoljca nazorno potrjuje začetno usmeritev revije: »Z namero, da bi olajšal trud bodočim urednikom nove izdaje Cankarjevega zbranega dela, priobčujem nekaj popravkov in dostavkov k C. bibliografiji, objavljeni v jubilejni brošuri ›Ivan Cankar, glasnik naših dni‹ (SKZ 1946)« (DOBROVOLJC 1948:

122). Boris Merhar je začel izdajati Cankarjeva *Izbrana dela* v 10 knjigah leta 1951, pomagal mu je France Dobrovoljc, v zbirki *Zbrana dela* je začel Cankar izhajati šele leta 1967, Dobrovoljc pa je kritične zapise k tej izdaji objavljajl v *Naših razgledih*. Počasno nastajanje prve številke revije je opazno pri zadnjem prispevku. Alfonz Gspan je obsežno oceno Slodnjakove izdaje Prešerna napisal decembra 1946 in jo aprila 1948 dopolnil z dostavkom (GSPAN 1948: 137).

Popis objav o zbirki bom končal z omembo brošure, ki je sicer bila razmnožena v več izvodih, a po svoje ne obstaja, saj ni vključena niti v Cobiss niti v letno bibliografijo Inštituta za slovensko književnost in literarne vede pri ZRC SAZU. Pripravil jo je Matija Ogrin in obsega 24 strani v formatu A5. Na posreden način jo v Opombah k drugi knjigi Primoža Kozaka omenja urednik Dušan Voglar:

V skladu z dopolnitvijo uredniške zasnove vse zbirke *Zbrana dela* [...] so Kozakova dramska besedila opremljena s sprotnimi opombami pod črto. [...]

V skladu z novejšimi uredniškimi načeli zbirke *Zbrana dela* [...] so v opombah nanizani vpogledi v temeljno literarnozgodovinsko in gledališkozgodovinsko gradivo. V uvodnih pojasnilih k objavi dramskih spisov so podana opozorila najprej na mesto dramatike v Kozakovem opusu, nato pa na Kozakova izhodišča za pisanje dram, kakor se razkrivajo v njegovih neobjavljenih in objavljenih spisih. [...]

Prikazovanje kritik in različnih razpravnih spisov [...] je usklajeno s spremenjeno splošno zasnovo opomb v *Zbranih delih*, kakor jo je dopolnil glavni urednik dr. Matija Ogrin. To pomeni, da se v opombah izogibljemo ekstenzivnemu in polnemu citiranju kritik, esejev ali odlomkov iz monografij in namesto tega uvajamo več strnjenege povzemanja misli in stališč. (KOZAK 2, 2011: 195 sl.)

Ta brošura je obudila staro zamisel, s prispevkom jo skušam utemeljiti v historični perspektivi. Njegova tema je eden od vidikov razmerja med urednikom in avtorjem, torej med nekom, ki v sistemu literature deluje v ravnini recepcije, in nekom, ki je dejaven v ravnini produkcije. »Čeprav je poglobljena razgradnja na tako rekoč vse možne elemente in razmerja med njimi zadovoljiv instrumentarij za opis literarne komunikacije, na bazo usmerjene komponente delim v tri podrazrede« (PERENIČ 2008: 127). V prispevku uporabljam drugo gledišče za povezovanje oseb z različnih ravnin oz. podrazredov, in sicer, kako lahko urednik predstavi in sistematizira tako avtorjeva prizadevanja, njegov trud in ustvarjalnost kot tudi njegove dosežke, katerih vrhunec je javna dostopnost njegovih literarnih del. V sistemu literature je Pereničeva dodelila odlikovano vrednost objavi leposlovnega dela v knjigi. (PERENIČ 2008: 124–28; 2010: 171–80) Poetično bi lahko nalogo urednika znanstvene izdaje opisali kot umestitev v razliko med dvema kategorijama: Barthesovo ničelno točko leposlovja in Foucaultovim odgovorom na vprašanje, kaj je avtor, in tako s filozofskimi izrazi opisali sociološko gledišče, s katerega je napisana študija.

2 Uvrščanje

Vsebinsko brošuro lahko razdelimo na utemeljitev uredniških načel s tehničnimi navodili za pripravo besedila, pogled nazaj in napoved sprememb in novosti. Ob nje-

nem izidu se je Ogrin že 10 let posvečal pripravljanju elektronskih znanstvenih izdaj leposlovnih del. Zato je presenetljiva skopost pri povezovanju obeh dejavnosti:

Zbirka ZD naj bi postopoma začela izhajati tudi v elektronski obliki na spletu. [...] V načrtu je priprava poskusnih izdaj knjig ZD v elektronski obliki. [...] Elektronska izdaja je predvidena tudi kot tehnična rešitev za izdajanje velikih opusov. V takšnih primerih bi osrednji del opusa lahko izšel v tiskani knjižni obliki, celoten opus pa v obliki elektronske izdaje. (OGRIN 2011: 6 sl.)

Ta pogled je uprt zgolj v prihodnost: kakor da bodo v takšni obliki objavljeni šele avtorji, ki bodo na novo uvrščeni v zbirko. Nejasno je, ali bo elektronska objava uveljavljena pri naslednjih knjigah tistih avtorjev, katerih zbrano delo že izhaja (nekatera že desetletja) in njihova dela samo še niso v celoti objavljena. Na to se navezuje vprašanje, po čem se bo določalo, kaj spada v osrednji del opusa in kaj v njegovo obrobje. Zamisel zbirke je ob začetku izhajanja, leta 1946, temeljila na povezovanju dveh vrst avtorjevih besedil: leposlovnih del na eni strani in vsega spremljajočega javnega ter zasebnega pisanja na drugi: od literarne in politične publicistike do pisem, vmes pa še avtobiografska (ne zmeraj že objavljena) besedila. Bodo knjižne objave deležna osrednja besedila iz obeh skupin ali bo ločnica zastavljena različno glede na značilnosti opusa in ohranjenost posameznih vrst besedil pri izbranih avtorjih ali bodo v knjižni obliki na voljo samo osrednja leposlovna dela? Bodo to tista, ki so jih avtorji že sami objavili, ali bodo imela prednost morebitna neobjavljena, tudi nedokončana? Izdaje v tej zbirki so izrazito dokumentarne in deloma arhivske narave, zato mora biti odločitev za medij oprta na presojo, prenos v kateri medij zagotavlja večjo trajnost in obenem dostopnost. Morda bi bil radikalen prehod v elektronsko obliko izdajanje smiseln. Drugim založbam, takšnim, ki izbirajo tudi s kančkom komercialnosti, pa bi se prepustilo izdajanje posameznih, izbranih del ali besedil v knjižni obliki: navedeno bi moralo biti, od kod je prevzeta redakcija besedila, in dodana napotila na spletne strani z znanstvenimi dopolnitvami literarnega dela, kakršni sta filološki aparat in pojasnila.

Ob avtorjih, katerih izdaje še niso dokončane, imamo niz zbranih del, ki so bila dokončana že pred desetletji. Ob njih prideta na misel dve vprašanji. Prvo je, ali bi bila potrebna nova, drugačna izdaja katerega od teh opusov – ne glede na to, da je prva izdaja dostopna v velikem številu slovenskih knjižnic (naklada se je od začetnih 5000 izvodov medtem zmanjšala na 320 izvodov, celo pri knjigi odmevnega in sicer uspešno prodajanega avtorja). Nova izdaja bi bila smiselna, če bi bila na voljo dodatna, doslej neznana besedila; pri nekaterih avtorjih bi bila mogoča boljša razporeditev del, saj so uredniki včasih med več let trajajočim izhajanjem odkrili dotlej neznana besedila. Temeljno vprašanje pri tem je, ali 60 let pozneje še veljajo sodbe, ki jih je zapisal Lino Legiša leta 1951, da so bili med prvimi v zbirki objavljeni avtorji, kateri vrednost ni povsem prepričljiva in ki ne nagovorijo več bralcev v drugih časih, ali pa se je sodba o njih medtem spremenila in govorijo na drugačen način tudi našemu času.

Drugo vprašanje pa je, ali ne bi bil smiseln prenos vseh doslej izdanih knjig v elektronski medij. Tehnično sta vabljivi dve možnosti. Prva je, da sledimo zgledu nekaterih odmevnih projektov shranjevanja knjig v pdf-formatu, ki ohranja strani

knjižnih izdaj in tako ohranja sedanjo obliko navajanja oziroma označevanja mest v besedilu. To bi lahko bilo izvedeno pod okriljem Digitalne knjižnice Slovenije. Druga oblika pa bi bil prenos vseh besedil v elektronske formate, kakršne uporablja Project Gutenberg. Po njem se zgleduje zbirka slovenskih besedil na Wikiviru, narejena na pobudo Mirana Hladnika. Izbira tehnične možnosti ima tako tudi svojo simbolno razsežnost, kakor pri knjigah uvrstitev v neko zbirko.

Povsem drugačen pogled v prihodnost je seznam avtorjev, ki naj bi dobili svoje zbrano delo. Navedenih je 7 imen, ne da bi bila dodana kakšna utemeljitev. V Izhodiščih je zapisano zgolj: »Zbirka naj ohrani temeljne konceptualne značilnosti, ki so ji bile določene že ob začetku, vendar naj ob tem odpravi morebitna vsebinska neravnovesja, tudi iz starejših obdobj slovenske književnosti« (OGRIN 2011: 1). Z Janezom Damascenom Devom je pomaknjen začetek izbiranja avtorjev proti sredini 18. stoletja. Ali je primerljiv s premikom od Vodnika k Linhartu, ki se je zgodil med Prijateljevim in Ocvirkovim izbiranjem najstarejšega avtorja, je vprašanje brez nedvoumnega odgovora, a zanimanje za barok kot obdobje, ko je bilo del obilja tudi kopičenje vednosti, se povečuje v zadnjih desetletjih. Manj prepričljiva oz. nujna je uvrstitev Urbana Jarnika, če naj bi bila z njegovim opusom uravnotežena podoba prve polovice 19. stoletja v slovenski književnosti. V seznamu slovenskih pesnikov in pisateljev, ki sta ga leta 1866 objavila Stritar in Jurčič v *Slovenskem glasniku* kot del napovedi za zbirko Klasje, ni omenjen, so pa omenjeni ustvarjalci, ki doslej še niso dobili svojega zbranega dela: Koseski, Cegnar, Erjavec, Trstenjak, Toman, Valjavec in Vilhar (PRIJATELJ 4, 1961: 153). Antološki izbor iz del vseh teh ustvarjalcev bi bil upravičen v knjižnici Kondor, za kaj več pa po današnji presoji najbrž ni razloga. Preostalih 5 na novo uvrščenih avtorjev je objavljalo v 20. stoletju, za katero še ni dokončano oblikovanje kanona in še ni možno soglasje o reprezentativnih ustvarjalcih leposlovja (DOLINAR 2006: 7). Za znanstveno izdajo sta pomembni še dve omejitvi: z avtorsko zaščito povezan dostop do objavljenih del in do zapuščine in razpoložljivost vzporednih besedil, zlasti pisem in drugega avtobiografskega gradiva, brez katerega bi bile Opombe v tej zbirki ob velik del svoje tehtnosti.

Dodajanje novih avtorjev bi moralo celovito upoštevati vse pobude in zavrnitve, ki so se zgodile skozi desetletja. Če vzamemo za izhodiščni kriterij tisto, kar je zapisal Ivan Prijatelj leta 1917, ko je zaradi posebnosti zgodovine slovenskega leposlovja čisto estetski kriterij dopolnil s kulturološkim: pisatelji, »ki so govorili k srcu in umu Slovencem [...] slovenski pisatelji torej, ki so dajali v svojih, ob svojem času našemu narodu prikupnih in tudi še sedaj za Slovence važnih umetninah *naši duševnosti obliko*« (PRIJATELJ 1917: 6 sl.), ostane odprto, kako presodimo takšen avtorjev učinek. Kaj je pomembnejše ali odločilno, da se mu nameni izdaja zbranega dela: sodbe njegovih sodobnikov ali založniška uspešnost ali poznejša interpretacija? Avtorji, ki jih je omenil kot klasike leta 1939 Vlado Novak, tvorijo jedro seznama slovenskih klasikov, glede na katero velja presojati vse poznejše njegove dopolnitve. Novak ni omenil Alojza Gradnika, ki je bil takrat že potrjen kot pomemben pesnik z Vidmarjevo antologijo *Svetle samote*. In tudi ne Ivana Preglja, Frana Saleškega Finžgarja ali Slavka Gruma. Na drugi strani je morala Zofka Kveder zelo dolgo čakati na uvrstitev, Fran Detela je bil znova celovito objavljen pri Mohorjevi družbi; medtem ko je Fran Erjavec že skoraj utonil v pozabo. (NOVAK 1939: 283 sl.)

Obletnice so priložnost za obračun in oblikovanje načrtov. Melita Forstnerič-Hajnshek je 28. novembra 1986 (pred takratnim dnevom državnosti) v *Večeru* povzela izjave Franceta Bernika in Kajetana Koviča, ki je bil v tistem času glavni urednik pri Državni založbi Slovenije: »Kajetan Kovič je takole povedal: »Založba je živo zainteresirana za to zbirko in za nadaljevanje z novimi avtorji. V načrtu so Ivan Pregelj, Juš Kozak, Ciril Kosmač, Miran Jarc, Anton Vodnik, Edvard Kocbek in drugi pisci, ki s svojim delom že krepko posegajo v sodobnost.« (FORSTNERIČ-HAJNSHEK 1986: 30) Juš Kozak je bil prvi, pri katerem se je napoved začela uresničevati: leta 1988. Kosmač in Jarc sta navedena pri Ogrinu kot avtorja opusov, ki so na novo sprejeti v Zbrana dela, prva knjiga Jarčevega zbranega dela je bila predstavljena na začetku leta 2013.

Razlike v hitrosti izhajanja in v obsegu opravljenega dela so pogosto povezane s tem, kdo je prevzel uredniško delo, natančneje: ali je glavni urednik sploh našel koga, ki bi to delo prevzel. Nekatere novejšje uvrstitve avtorjev je tako mogoče pojasniti prav z zavzetostjo urednika. Polnih sedem let po prispevku v *Večeru* je Marjan Kunej objavil pogovor s Francetom Bernikom v časopisu *Republika*, ki ga je dopolnil z izjavami nekaterih urednikov. Dušan Moravec je zapisal:

Ko je profesor Ocvirk s tem delom začel, mu je stala ob strani vsa »prva garnitura« slovtstvenih raziskovalcev – žal so vsi ti že dolgo blagopokojni. Marsikoga pozneje za to delo/tlako ni bilo mogoče pridobiti; ta ga noče, oni ne zna opravljati– tudi te »obrti« se je treba priučiti in s tem delom začeti kariere skorajda ne kaže. Najhuje pa je s tistimi – nesojenimi – uredniki, ki delo sprejmejo, presedijo desetletje s »svojem« avtorjem (in ga s tem blokirajo), nazadnje pa obtiče, preden dajo kaj od sebe. (KUNEJ 1994: 21)

Bernik pa je takrat napovedal izdaje teh avtorjev: »prihodnje leto pričakujemo prvo knjigo Mirana Jarca v uredništvu Igorja Grdine. V načrtu so še drugi klasiki: Božo Vodušek, Izidor Cankar, Ivan Pregelj, Ciril Kosmač, Miško Kranjec« (KUNEJ 1994: 20). Od avtorjev iz 20. stoletja je torej na Ogrinovem seznamu res nov samo Vladimir Bartol; pri vseh drugih pa se je očitno zapletlo pri izvedbi. V kolikšni meri ni bilo mogoče najti urednika in v kolikšni so bile težave s pridobivanjem gradiva, bo morda pojasnjeno, ko bodo začela zbrana dela teh avtorjev slednjič izhajati. Ker je prva knjiga Bartolovega zbranega dela izšla v času nastajanja prispevka, ni bilo več mogoče upoštevati 370 strani dolge študije ali utemeljitve za to izdajo, ki jo je napisal Tomo Virk.

Ob teh napovedih, ki deloma še vedno niso izpolnjene, deloma pa niso dokončane, je treba omeniti še nasproten primer. Ko je založništvo zbirke prevzela mariborska študentska založba Litera, si je njen urednik Andrej Brvar zamislil, da bi bilo treba vanjo uvrstiti avtorje, ki so ustrezno kakovostni oz. zanimivi, v njihovih opusih pa so zajeti literarno zanemarjeni predeli Slovenije. Tako se je dogovoril za pripravo zbranega dela Ivana Potrča. Opravljeno je bilo zbiranje gradiva in prva knjiga pripravljena za natis, potem pa so se začeli zapleti okrog njenega izida. Avtorja ni na seznamu v brošuri, tako so bile Haloze z ravnico pred njimi znova odrinjene čez rob pozornosti.

Izbiranje avtorjev je kot vsako vrednotenje ideološki poseg. Zato se z nekoliko odmaknjenege, današnjega gledišča zdi povsem smiselno, da druga založba uvrsti v svoj program zanjo sprejemljive avtorje in jih objavi v uredniško domišljenih izda-

jah, po tej plati primerljivih z izdajami v zbirki Zbrana dela. Prej se zdi upravičen dvom, da morajo takšni avtorji dobiti zbrano delo v dveh zbirkah, kadar ni mogoče zagotoviti zadostne vsebinske ali uredniške razlike. France Bernik je leta 1989 v intervjuju za *Večer*, ki ga je z njim opravil Marjan Kunej, omenil izdajanje zbranih oz. izbranih del pri Mohorjevi družbi. To je ponovil leta 1994 v pogovoru s Kunejem za časopis *Republika* in v referatu, ki ga je imel na slavističnem kongresu leta 2006 v Zagrebu. »Prav zato je [...] Mohorjeva družba v Celju po vojni – kot neko protiutež zbranim delom – začela izdajati – in izdala – izbrana dela, če tako rečem katoliško usmerjenih pisateljev: Ksaverja Meška, Frana Detele, F. S. Finžgarja in Ivana Preglja.« (KUNEJ 1989: 30) Ob bibliografskih podatkih o izhajanju teh štirih izdaj se zazdi sklepna napoved Antona Ocvirka v jubilejnem prispevku leta 1965 kot nekakšen odgovor, saj je z njo razširil seznam avtorjev, ki bodo uvrščeni v zbirko: »To pa še ni vse, saj imamo iz starejših obdobij pred seboj še Valentina Vodnika [ta je bil na seznamu že leta 1946], iz novejših pa Finžgarja, Kraigherja in med ekspresionisti zlasti Mirana Jarca in Slavka Gruma, ki se vsak po svoje uvrščata ob najznačilnejšega lirika, kar smo jih imeli v novejši dobi, Srečka Kosovela.« (OCVIRK 1965: 28) Naštel je torej literarne vrste z nizom priimkov, hkrati pa s celotnim seznamom odgovoril na vprašanje, ki ga je postavil Andrijan Lah v naslov prispevka Na poti k torzu? v *Jezik in slovstvu* približno leto dni prej. Uresničevanje te napovedi se je začelo šele čez 10 let in doživelo zadnjo izpolnitev v letu 2012.

S tega vidika je smiselno opozoriti na bibliografski detajl, ki nam ga razkrije iskanje po Cobissu. Tiskovna zadruga, pri kateri je od konca 1. svetovne vojne izhajala zbirka Slovenski pisatelji, je leta 1931 v njej uvedla dodatno vejo: Slovenski pisatelji – sodobniki, v kateri so izšle samo 3 knjige treh pisateljev. Zbirko Zbrana dela je pozneje zelo zaznamovalo izhajanje celotnega opusa avtorja druge izdane knjige, Srečka Kosovela. Zbrano delo prvega objavljenega avtorja, Juša Kozaka, je začelo izhajati leta 1988 in še ni dokončano, do leta 2003 je izšlo 13 knjig, med njimi roman *Šentpeter* iz leta 1931. Zato bi veljalo razmisliti, ali ne bi bilo primerno pripraviti zbranega dela tudi tretjemu avtorju, ki je leta 1932 izdal roman *Nasedli brod*, Tonetu Seliškarju.

3 Predlog

Zbirke zbranih del se razlikujejo od drugih knjižnih zbirk najprej po tem, da uredniškega skupnega imenovalca ne ustvarjajo posamezne knjige, temveč posamezna zbrana dela, ki so praviloma sestavljena iz več knjig. Njihova posebnost temelji v izbiri avtorjev, ne posameznih literarnih del ali vrst besedil. Zaradi njegove arhivsko-dokumentarne vrednosti so v zbrano delo vključena vsa avtorjeva dela ne glede na njihovo odmevnost ali kakovost. Za celovite in še zlasti znanstvene izdaje zbranih del je značilno, da so v njih združena besedila, ki jih razlikuje tudi to, da so ena bila namenjena objavi, druga pa ne: tehtnost izdaj se meri po tem, kako uspešno so uredniki zbrali vso pisateljevo ostalino v najširšem smislu, zlasti pa njegova pisma in dokumente, s katerimi je mogoče predstaviti genezo uvrščenih literarnih del od zamisli do objave.

Za celovitost in temeljitost izdaje zbranega dela je zaslužen urednik. Njegovo ime lahko zato postane včasih pomembnejše od imena avtorja, ko želimo razlikovati med izdajami del istega avtorja. V slovenski književnosti je to najbolj nujno pri Prešernu: Stritar-Levstikov, Pintarjev, Aškerčev, Žigonov, Kidričev, Pirjevčev (dvakrat, prvič z Glonarjem), Slodnjakov (štirikrat), Rupel-Gspanov, Kosov (dvakrat) in Paternujev Prešeren – to je niz imen, ki tvori jedro prešernoslovja, čeprav gre samo za del vseh interpretov njegove poezije. Ti uredniki so pripravili zelo različne izdaje: od reprezentativnih do znanstvenih, od bralnih do študijskih, nekatere so še zmeraj ponatiskovane, druge so postale mejniki, čeprav niso bile dokončane ali pa je bilo njihovo nastajanje in izhajanje zelo zapleteno. Ob tem obstajajo še napovedi izdaj, ki niso bile uresničene, a so njihove zamisli lahko zgled. Historično-kritična izdaja še manjka. Upoštevati bo morala dognanja vseh teh urednikov in njihove rešitve, pri tem pa najprej ugotoviti, po kateri uredniški sestavini so posamezne izdaje tehtne: filološki, literarnozgodovinski ali izobraževalni. Takšna analiza bo omogočila raziskovalcem z drugih področij izbiro primernih izdaj za njihove raziskovalne potrebe (prim. pripombe v Suhadolnik 1978, Novak 2004).

V urednikovih nalogah se pristopi in postopki, značilni za literarno vedo, povezujejo s postopki, značilnimi za založništvo in tiskarstvo ter jezikoslovje, uredniška filologija je bila nekadaj bolj jezikoslovna, z uveljavitvijo študijskih izdaj pa se je uredniško delo približalo literarni vedi: »S tem se nosilci sistema in sistem eksplicitno vpenjajo v socialno in funkcionalno diferencirano mrežo« (PERENIČ 2008: 125). Na recepcijski ravni je v monografiji literarnemu zgodovinarju oz. teoretiku dodan še urednik kritične izdaje: ta dopolnitev sistema literature vodi k razmišljanju, če ne bi bila raziskovalno spodbudna še kakšna (PERENIČ 2008: 126 n.; 2010: 179).

Prenova zbirke Zbrana dela je v Ogrinovi brošuri opazna v treh podrobnostih, ki kažejo na velike, temeljne spremembe v presoji urednikovih besedil: spremenjeno mesto pojasnil, bibliografija uporabljene literature s popisom virov in vključitev mednaslovov v kazalo. Z njimi se na dveh ravneh spreminja status Opomb, v katerih so v tej zbirki združeni tekstnokritični aparat, dokumentirana geneza s prvim odmevom ter pojasnila k izbranim mestom v besedilu.

Prva sprememba je povezana z dodatki k Opombam: »Med drugimi dodatki so kakor običajno še ločena seznama primarnih virov in citirane literature, ustrezna kazala itd.« (OGRIN 2011: 6) V prvem obdobju so uredniki popisali pisateljevo ostalino in gradivo, s katerim so pripravili besedila za objavo, niso pa v strnjeni, bibliografski obliki na koncu Opomb navajali uporabljene literature. Sproti in neenakomerno so se sklicevali na drugo strokovno literaturo. Morda tudi zato, ker je takrat še ni bilo veliko na razpolago; morda zato, ker je bil takrat način pisanja znanstvenih besedil drugačen; morda tudi zato, ker so hoteli pripovedovati o svojih ugotovitvah in tega niso dojemali predvsem kot vključevanje v obstoječo in razpoložljivo vednost. Kar je bilo sprva videti bolj izjemna navezava na vednost drugega, je sedaj postalo tako običajno, da je postal nujen tudi sistematičen popis. Urednik z njim pokaže, na rame njih katere in kakšne vednosti je opravil svoje delo.

Druga sprememba je na prvi pogled videti povsem tehnične narave: »Na konec datoteke je treba vstaviti kazalo vsebine (poglavij, podpoglavij itn.), ki ga ne smemo izdelati ročno, ampak naj ga urejevalnik besedil generira strojno.« (OGRIN 2011: 15)

To je peto in zadnje tehnično navodilo, ki se najbrž nanaša na vse vrste knjig, ki tvorijo posamezno zbrano delo: tako knjige, v katerih so združena avtorjeva in urednikova besedila, kot na znanstveno monografijo, s katero se posamezno zbrano delo konča. Sprva so bile Opombe v kazalu navedene zelo različno, predvsem pa zelo skopo: kadar je bilo v knjigo uvrščenih več avtorjevih del, je bilo v kazalu navadno navedeno zgolj to, kje se začnejo opombe k posameznemu delu, niso pa bile navedene njihove sestavine ali so bile navedene občasno le nekatere. Odslej morajo uredniki uporabljati naslove in mednaslove, ne da bi bilo podrobneje razčlenjeno, kako je zamišljena njihova hierarhija in kaj od tega spada v kazalo knjige: »Besedilo naj bo členjeno tako, da so naslovi glavnih delov označeni s slogom Naslov 1, naslovi podrejenih enot s slogom Naslov 2 itn.« (OGRIN 2011: 15) Učinek tega navodila bo nedvomno ta, da se bo v kazalu knjige zelo povečal delež vrstic, s katerimi bo navedeno, kje je kaj v Opombah. Urednik bo tako bralcu nakazal, kaj mu knjiga ponuja, kakšno ogrodje ali podlago, s katere se lahko loti svojega študija in interpretacije avtorja.

Predlog, s katerim bom končal študijo, se navezuje na obe opažanji, česar niso vsebovale prve izdaje zbranih del v enaki meri in obliki, kakor zahtevajo to navodila urednikom odslej. Zato bi bilo koristno narediti popis vsega, kar je omenjeno v starejših, dosedanjih izdajah, in hkrati Opombe v njih opremiti z mednaslovi. Tako bi dobili gradivo za izdelavo priručnika o celotni zbirki in počastili dosežke dosedanjih urednikov. V opombah bi lahko omenili tudi vse tiste pomembnejše zbirke, ki so bili doslej vse preveč porinjeni v ospredje zapisov in polemik o posameznih uredniških dejanjih. Ko sem v brošuri zagledal seznam knjig v zbirki, me je prešinilo, da bi ga bilo treba prenesti v preglednico. Za začetek bi zadostovalo 5 stolpcev: zaporedna številka, ime, priimek avtorja, številka knjige v zbranem delu, leto njenega izida; potem bi 248 vrsticam dodal vrstice za ponatise posameznih knjig pri izdajah Tavčarja in Jurčiča. Tako bi že bila mogoča različna razvrščanja vrstic: denimo po prvi knjigi zbranega dela pri posameznem avtorju, kakor je navada pri objavah pisem. Nadaljnje delo bi potekalo kot dodajanje stolpcev, vsak bi bil namenjen določeni vrsti podatkov: začel bi z imeni in priimki urednikov, nadaljeval pa s sestavinami Opomb. Posamezna polja v vrstici bi na koncu za vsako knjigo pokazala, kaj vsebuje kje. Dobili bi ogrodje za izdelavo priručnika o zbirki, ki bi raziskovalcem v prihodnje olajšal najdevanje podatkov v posameznih zbranih delih, ob tem pa tudi pokazal na dopolnjevanja ali prekrivanja med posameznimi zbranimi deli, kar bi olajšalo povezovanja pri obdelavi avtorjev ali obdobj.

Študijo sem začel z omembo aforizma o palčku na ramenih velikana, prispodobi, kako posameznik nekaj prispeva v zakladnico človeške vednosti. Iz te prispodobe sem izpeljal, da je urednik med pripravljanjem izdaje palček, ki s svojim delom postavi ogrodje drugim, ko se znajdejo v vlogi palčka. A to ni edina metafora, ki se vsiljuje pri opisu urednikovega dela. Druga je povezana z viri in hotenjem urednika, da nas s svojimi ugotovitvami in besedili privede do izvira, poveže leposlovna dela z drugimi avtorjevimi besedili, kar naj bi bralcu omogočilo, da svoje obzorje razumevanja v estetski refleksiji primerja in poveže z obzorjem ustvarjanja, v katerem je avtor napisal svoja leposlovna dela. Ponuja se še tretja metafora. V knjigah objavljena literarna dela lahko dojamemo kot vrh ledene gore. Urednik z vzporednimi avtorjevimi besedili in vsem, kar vključuje v svoja, zariše tudi spodnji večji, a hkrati nevidni

del ledene gore. Mertonov pripis k aforizmu, napisan v Sternovem slogu, sem med pripravljanjem študije bral hkrati s posthumno izdano knjigo, ki vsebuje tri metaforološke študije Hansa Blumenberga: o izvirih, tokovih in ledenih gorah (Blumenberg 2012). Aforizem in tri metafore so mi v svojem prepletu oblikovali pogled za razumevanje teme te študije.

VIRI IN LITERATURA

- Hans BLUMENBERG, 2012: *Quellen, Ströme, Eisberge*. Ur. Ulrich von Bülow in Dorit Krusche. Berlin: Suhrkamp (Bibliothek Suhrkamp, 1469).
- France DOBROVOLJIC, 1948: Popravki in dostavki k Cankarjevi bibliografiji. *Slavistična revija* 1/1–2. 122–25.
- Darko DOLINAR, 2005: Znanstvene izdaje in literarna veda. *Znanstvene izdaje in elektronski medij*. Ur. Matija Ogrin. Ljubljana: ZRC SAZU (Studia litteraria). 155–66.
- , 2006: Kritične izdaje slovenskih tekstov v okviru slovanske filologije in nacionalne kulture. *Slavistična revija* 54/1. 1–10.
- Melita FORSTNERIČ-HAJNŠEK, 1986: Dokaz visoke kulturne vitalnosti. *Večer* 28. novembra. 30.
- Martin GRUM, 1993: Bibliografija Jožeta Pogačnika ob šestdesetletnici. [Po avtorjevih podatkih priredil ...] *Slavistična revija* 41/2. 298–328.
- Alfonz GSPAN, 1948: Poezije doktorja Franceta Prešerna z dodatkom v Poezijah nepriobčenih pesmi. Ob stoletnici Poezij slovenskemu ljudstvu posvečen in zanj prirejen ponatis. Uvod in razlago napisal A. Slodnjak. Ljubljana 1946 [ocena]. *Slavistična revija* 1/1–2. 126–137.
- Primož KOZAK, 2011: *Zbrano delo. Druga knjiga – Dramski spisi I: Dialogi/Osnutki*. Uredil in opombe napisal Dušan Voglar. Ljubljana: ZRC SAZU (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, 246).
- Igor KRAMBERGER, 1993: Pisateljevo vstajenje. *Razgledi* 3. 9. do 10. 12. 16–23 [1999–1006]. Bibliografija v zadnji številki.
- Marjan KUNEJ, 1989: Imamo klasike, nimamo pa urednikov. Pogovor z dr. Francetom Bernikom. *Večer* 29. decembra. 30.
- , 1994: Urednikov ni, najsi jih iščeš tudi z lučjo. *Republika* 16. januarja. 20–21.
- Andrijan LAH, 1963/64: Na poti k torzu? *Jezik in slovstvo* 9/7–8. 270–71.
- Lino LEGIŠA, 1951: Ob zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev. *Novi svet* 6. 1039–48 in 1125–32.
- Robert K. MERTON, 1965: *On the Shoulders of Giants: A Shandean Postscript*. New York. The Post-Italianate Edition. Chicago in London: The University of Chicago Press, 1993.

- Jože MUNDA, 1977: Bibliografsko kazalo Slavistične revije I–XXV, 1948–1977. *Slavistična revija* 25/4. 491–527.
- Nina NOVAK, 2004: Uredniški popravki v izdajah Prešernovih pesmi. *SR* 52/1. 89–102.
- Vlado NOVAK, 1939: Zapiski o slovenskih klasikih. *Dejanje* 2. 278–85 in 342.
- Anton OCVRK, 1965: Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. *Dvajset let Državne založbe Slovenije*. Ljubljana: DZS. 21–28.
- [Matija OGRIN], 2011: *Zasnova in urejanje zbirke Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev*. Bibliografija. Ljubljana: ZRC SAZU. Razmnoženo, 24 str. + ovitek.
- Urška PERENIČ, 2010: *Empirično-sistemska raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 16).
- , 2008: Perspektive empirične sistemske teorije z vidika mlajše generacije – doslednost, odprtost, zanesljivost. *Primerjalna književnost* 31/2. 113–35.
- Ivan PRIJATELJ, 1917: O izdaji naših klasikov. *Naša knjiga: Priloga Ljubljanskemu zvonu* 1/2. 5–7.
- , 1961: *Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina: 1848–1895. IV. knjiga*. Uredil in literarnozgodovinske opombe napisal Anton Ocvirk. Političnogodovinske opombe napisal Dušan Kermavner. Ljubljana: DZS (Monografije k zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev).
- Program državne založbe, 1946. *Slovenski poročevalec* 19. marca. 6.
- Stane SUHADOLNIK, 1978: P. Scherber, Slovar Prešernovega pesniškega jezika [ocena]. *Slavistična revija* 26/3. 305–13.

Zahvaljujem se Jerneji Ferlež, bibliotekarki v Univerzitetni knjižnici v Mariboru, da je preverila bibliografske podrobnosti.

Slavistična revija (<https://srl.si>) je ponujena pod licenco [Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_1_19.pdf | DOST. 31/01/23 18.49